

«کتابخانه‌های عمومی و معلولان»

زهره موسوی زاده
عضو هیأت علمی دانشگاه
علامه طباطبائی

کتابداری، کتابها و مواد کتابخانه‌های عمومی مختص محقق، متخصص و افراد سالم نیست، بلکه همه افراد جامعه از جمله معلولان نیز می‌باشد و معلولان همانند سایر افراد باید بتوانند از خدمات این کتابخانه بهره جویند.

معلول کیست؟

هرگاه کسی از نظر جسمی و ذهنی دارای نقص و عیب باشد معلول است. یک معلول در صورتی که نتواند بر معلولیت خود غلبه نماید و در امور اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به علت نواقص بدنی یا ذهنی، همسان با سایر افراد جامعه پیش نرود دچار عقب‌ماندگی می‌گردد. به طور کلی کسانی که در یک یا چند مورد دچار آسیب‌دیدگی یا نقص هستند معلول‌اند. این موارد عبارتند از: بینایی، شنوایی، گویایی، جسمانی، ذهنی و فکری.

نیازهای اطلاعاتی معلولان

نیازهای اطلاعاتی افراد جامعه تا حد زیادی بستگی به علایق، رغبت‌ها، تمایلات، تحصیلات، سن، شرایط اجتماعی، زمینه فرهنگی و ... افراد دارد. کتابخانه‌های عمومی ملزم به ارائه خدمات به گروه متفاوت مراجعین و اجرای وظایف چالش‌گونه خود است و انتظار می‌رود که توانایی

کتابخانه عمومی سازمانی است که برای جوابگویی به نیازهای اطلاعاتی تمام افراد جامعه بوجود آمده است. همه افراد جامعه اعم از کودکان، جوانان، پیران، متخصصین، نوسودان، فقیران، اغنیاء، نابینایان، ناشنوایان، کارگران، کارمندان، بیماران، اعضاء نیروهای انتظامی و ... مراجعه کنندگان بالقوه آن هستند. کتابخانه عمومی بدون توجه به نژاد، مذهب، رنگ، جنس، زبان، موقعیت و درجه تحصیلی در خدمت همه افراد جامعه است و افراد مجاز به استفاده یکسان از کتابخانه هستند.

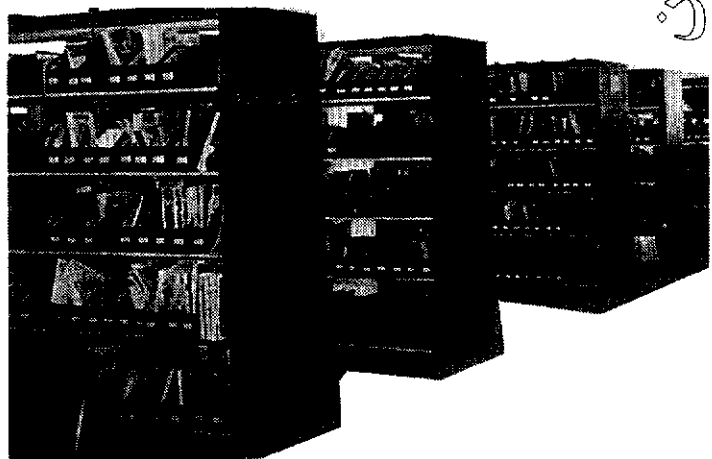
این کتابخانه همچون یک مرکز فرهنگی جامعه است که با خدمات گسترده خود، افرادی با علایق مشترک را کنار یکدیگر گرد می‌آورد و قادر است جامعه مورد خدمت خود را به طور گسترده‌ای تحت تأثیر قرار دهد. می‌تواند کشاورزان را در بهبود محصولات خود یاری دهد، بازرگانان را قادر سازد تا کار خود را گسترش دهند، در کودکان عشق به خواندن و متعاقب آن عادت به خواندن در سنین پایین را بوجود آورد، یاریگر دانش‌آموزان در هر سنی باشد، به افراد بیکار یا کسانی که به جستجوی کار بهتری هستند اطلاعات شغلی بدهد و با فراهم آوردن مطالب خواندنی و امکانات ویژه از فشار و ناراحتی‌های معلولان بکاهد.

طبق اساسنامه کتابخانه‌های عمومی و قانون دوم علم

پاسخگویی به نیازهای مراجعین را در هر موقعیت سنی، هر مدرک تحصیلی و هر شرایط جسمی داشته باشد. این کتابخانه با گردآوری مجموعه در تمامی زمینه‌های متفاوت اطلاعاتی، نیازهای جامعه را فراهم می‌سازد.

نیازهای اطلاعاتی معلولان مشابه با نیازهای اطلاعاتی سایر افراد است، به خصوص معلولان جسمی دارای سلیقه‌های مطالعاتی مشابه با سایر افراد جامعه هستند. تمام منابع و مواد کتابخانه‌ای که در کتابخانه‌های عمومی ارائه می‌شوند برای معلولان مفید است، اما اطلاعات باید برای آنها به نحوی ارائه شود که قابل استفاده باشد و با نوع معلولیت آنها تناسب داشته باشد. مثلاً نابینایان همانند سایر افراد جامعه به اطلاعات کتابهای چاپی، نشریات، مدارک، روزنامه‌ها و غیره نیاز دارند ولی برای این که بتوانند از این منابع استفاده کنند باید به شکل کتابهای بریل، یا نوارهای گویا در کتابخانه‌های عمومی ارائه و قابل دسترس باشند.

خدمات کتابخانه‌های عمومی به معلولان

کتابخانه‌های عمومی باید خدمات زیر را به معلولان ارائه دهند تا آنها بتوانند همانند سایر افراد از کتابخانه استفاده نمایند.

۱. ارائه خدمات عمومی همانند ارائه خدمات به سایر افراد

۲. ارائه خدمات فرهنگی، فکری و اجتماعی

۳. فراهم آوردن مجموعه مناسب برای کودکان و نوجوانان معلول شامل کتابهای مرجع، کتابهای درسی ادبیات، کتابهای آسان، و داستان

۴. فراهم آوردن مجموعه مناسب برای بزرگسالان معلول

شامل کتابهای مرجع، کتابهای درسی شامل متون درسی و تمرین‌های لازم، شعر، نمایشنامه، ادبیات عمومی

۵. ایجاد برنامه‌هایی برای سرگرمی و پرکردن اوقات فراغت آنها: مثل جلسات قصه‌گویی به زبان کر و لاله‌ها
۶. تهیه منابعی که باعث تقویت روحیه معلولان و برگشت آنها به جامعه می‌شود.

۷. تهیه مواد دیداری و شنیداری

۸. تهیه فهرست جامع از مواد موجود در کتابخانه برای اطلاع و جلب معلولان: مثل، تهیه فهرست کتابهای بریل موجود در کتابخانه

۹. تهیه فهرست تازه‌های کتابخانه در مورد آثار جدیدی که برای آنها به کتابخانه آمده است.

۱۰. فراهم آوردن امکانات تکثیر از منابع کتابخانه برای معلولان: مثل تکثیر از نوارهای گویا

۱۱. پیش‌بینی فضای لازم برای جای دادن منابع مورد استفاده معلولان: مثلاً جا برای مجموعه کتابهای بریل که حجم زیادی دارند (مثلاً فرهنگ آریان‌پور در ۳۰ جلد، فضای بیشتری نسبت به کتابهای چاپی آن در ۵ جلد احتیاج دارد).

۱۲. استخدام افرادی در کتابخانه که به محض ورود معلول، راهنمایی او را برعهده بگیرد.

۱۳. انتشار فهرست مشترک منابعی که در کتابخانه‌های مختلف برای معلولان موجود است.

۱۴. استفاده از فن‌آوری‌های مدرن برای تبدیل آثار چاپی به کتابهای بریل و غیره

۱۵. همکاری بین کتابخانه‌ها در جهت فراهم آوردن منابع مورد نیاز معلولان

موانع کتابخانه‌های عمومی برای ارائه خدمات به معلولان

کتابخانه‌های عمومی برای ارائه خدمات به معلولان با چهار مشکل اصلی روبرو هستند که عبارتند از:

۱. مشکلات برخورد و تماس با معلولان: به علت عدم آگاهی و شناخت کافی، برخوردهایی بین کتابداران و معلولان صورت می‌گیرد که باعث کاهش علاقه و عدم مراجعه معلولان به کتابخانه می‌گردد.

۲. مشکلات منابع چاپی: اکثر منابع کتابخانه‌های عمومی،

۴. از فن‌آوری‌های اطلاعات برای ارائه مطالب بیشتر به معلولان استفاده شود و تجربه‌های سایر کشورها را در این زمینه مدنظر داشته باشند. مثلاً در سال‌های اخیر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به تهیه پروژه‌های گوناگون برای تهیه کتابهای الکترونیکی مورد استفاده نابینایان و افراد با ضعف بینایی کرده است. از طریق این پروژه کتابهای الکترونیکی تهیه می‌شوند و به نابینایان و افراد با ضعف بینایی اجازه می‌دهند تا آنها را در رایانه‌های شخصی خود مطالعه کنند. نابینایان از صفحه بریل، و افراد کم‌بینا از نظام‌های بزرگ‌کننده در رایانه‌های خود استفاده می‌نمایند.

۵. معلولان باید از خدماتی که کتابخانه برای آنها فراهم می‌سازد مطلع شوند. اطلاعات در مورد خدمات کتابخانه می‌تواند در فرم‌های تبلیغاتی کتابخانه گنجانده شود. مواد تبلیغاتی باید در فرم‌های دیداری و شنیداری و یا با چاپ در کتابخانه وجود داشته باشند. همچنین می‌توان از طریق ملاقات با معلولان در سازمانهای مختلف مخصوص آنها، انتشار خبرنامه، فهرستها و غیره خدمات کتابخانه‌ای را به آنها اطلاع داد.

۶. ایجاد برنامه‌ای جامع برای ارائه خدمات اطلاع‌رسانی ملی به معلولان: کمبود سیاست واضح و مشخص برای خدمت به معلولان مسائلی را پیش می‌آورد. بهتر است برنامه‌ای جامع تهیه و در آن سیاست‌ها به طور واضح و مشخص تدوین گردند و اهداف، خدمات و استانداردها به شکل قانونی برای کتابخانه‌ها در جهت ارائه خدمات به معلولان منظور گردد.

منابع

۱. ارجمند، تاج‌الملوک. «نقش کتابخانه‌های عمومی در اطلاع‌رسانی معلولان» پیام کتابخانه، شماره اول و دوم، ۱۳۷۳.
۲. «خلاصه اولین گردهمایی دانشجویان نابینا، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران» پیام کتابخانه شماره اول و دوم، ۱۳۷۳.
۳. «خلاصه مذاکرات دومین گردهمایی کتابداران و نابینایان کتابخانه عمومی حسینیه ارشاد» پیام کتابخانه، شماره اول و دوم، ۱۳۷۳.
۴. دهخدا، علی‌اکبر. لغت‌نامه دهخدا. تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۴۲.
۵. کومار، کرشن. سازمان کتابخانه. ترجمه مریم امین سعادت. تهران: سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۳.
۶. گروت، کورس؛ ایراند کودسن. «کتابهای الکترونیکی برای نابینایان، پروژه نروژ» ترجمه تاج‌الملوک ارجمند. ارائه شده در سمینار ایفلا ۱۹۹۵، ترکیه. گزیده مقالات ایفلا. تهران: کتابخانه ملی ایران، ۱۳۷۵.
7. Mishra, Sanjaya. "Library and Information Sciences for Disabled individuals" In 58th IFLA Conference (New Delhi, India, Aug 30 - sep 5, 1992), Booklet 0, Plenary Session New Delhi: Elsevier, [1992].

منابع چاپی هستند که برای کسانی مثل نابینایان و عقب‌افتادگان جسمی و ذهنی غیرقابل استفاده است.

۳. مشکلات فیزیکی: به علت مشکلات جسمی و فیزیکی یا ذهنی موجود در معلولان آنها نمی‌توانند به راحتی به قسمت‌های مختلف کتابخانه دسترسی داشته باشند.

۴. عدم آگاهی عمومی به خدمات اطلاعاتی که کتابخانه‌های عمومی می‌دهند یا آماده انجام هستند.

پیشنهادهای:

۱. افراد با دانش و آگاهی راجع به معلولان و معلولیت باید به استخدام کتابخانه‌های عمومی در آورد و با ارائه برنامه‌های آموزشی اطلاعات کارکنان را نسبت به این مسئله روزآمد کرد.

نظام کتابخانه‌های عمومی باید در طراحی موقعیتی جهت هماهنگی خدمات و آموزش کارکنان اقدامات لازم را نموده و در حد امکان در کتابخانه‌هایی که به افراد معلول و عقب‌افتاده سرویس می‌دهند به کلیه کارکنان در مورد شخصیت‌های انواع مختلف معلولان، نیازهای اطلاعاتی مختلف آنها، و منابعی که در رابطه با نیازهای این اشخاص در کتابخانه موجود است آموزش داده شود. تشکیل دوره‌هایی تحت عنوان «کتابخانه و اطلاع‌رسانی برای معلولان» می‌تواند بسیار سودمند باشد.

۲. برای تبدیل منابع چاپی به منابع قابل استفاده معلولان و دستیابی معلولان به کلیه منابع کتابخانه هر ساله بودجه‌ای ویژه این امر پیش‌بینی و اختصاص داده شود و برای خرید وسایل، فن‌آوری و اجرای پروژه‌های بزرگ مانند رایانه، تجهیزات مربوط برای نابینایان مثل صفحه نمایش بریل، ترکیب‌کننده‌های صدا، برجسته‌کننده بریل، دستگاه اسکنر، نظام‌های بزرگ‌کننده حروف و غیره از مؤسسات خیریه و افراد خیر کمک گرفته شود.

۳. به علت مشکلات فیزیکی و جسمی معلولان ساختمان کتابخانه باید به نحوی طراحی شود که صندلی‌های چرخدار بتواند به راحتی در داخل ساختمان کتابخانه حرکت کنند و افراد معلول قادر باشند خودشان به راحتی در بین قفسه‌ها رفته و کتاب مورد نظرشان را انتخاب نمایند.